

DĒL KO TAVĒS ČIA NĒRA?

*Nessun maggior dolore, che ricordarsi
del tempo felice netta miseria.**

Dantė

Puikios dienos prasidėjo! Burtininkas-pavasaris nesigaili burtų ir kaip iš maišo pila vis naujas ir naujas grožybes ant žemės, ką tik prabudusios iš ilgo žieminio miego. Ten gandras, linksmai tarkšdamas, neša į lizdą virbelius ir kiminus¹ ir kartu su savo drauge ketina taisyti sau lizdą vasarai; čia ant alyvų kerų, augančių po langu, susirinko sau būrys žvirblelių ir čirška, tartum norėdami peršaukti gandrą. Toliau bitelės, apsunkintos geltonų ir raudonų gumulėlių, zirzdamos skubinau parlekia į aulius, o sudėjusios ten savo naštą, lekia ieškoti naujos. Dar toliau teka upė – tyliai, iš lengvo, majestotiškai... Iš vienos jos pusės staigus, aukštas krantas, iš antros – žalia girelė, apibarstyta violetinėmis boplėmis², auksiniais ir mėlynais, kaip neužmirštuolės, builiais³.

O viršuj viso to nuo pat aušros lig vėlaus vakaro dreba vieversėlio dainelė: čia liūdna, čia linksma, o visados kaip mąstis⁴ miela...

* * *

Dėl ko, dėl ko tavęs čia nėra?!. Nueitum kartu į girelę ant upės kranto, sėstumėm po liepa, tavo numylėta, ir klausytumės, ką mums sako prigimimas ir ką pasakytumėm viens kitam... Užskleisčiau lapelius augančių po liepa kerų, kad saulė į šviesias tavo akeles nušviestų, po galva tau glėbelį kiminų sidabrinių padėčiau, pati tau prie šalelės sėsčiau ir, pasirėmusi į pilką liepos stuobrį, pasakočiau tai ilgai ilgai, ką jaučiu, ką veikiu, kaip gyvenu be tavęs... Pasakyčiau tau, kaip sunku neturėti nė vieno žmogaus, kuris tave visiškai suprastų, atjaustų, mintimis pasidalintų... Kaip sunku, kada širdis pilna jausmų, kada galvoj sprogsta nuo minčių daugumo – neturėti nieko nieko, kam tas mintis pasakyti galėtum, žinodama, jog jos bus suprastos, kam tuo jausmus galėtum atverti, žinodama, jog iš mano širdies eis jos stačiai į kitą... Kaip sunku, kad aplinkui nė vieno žmogaus, kuriam savo skausmus ir džiaugsmus išpasakotumei, nė vienos krūtinės, ant kurios išsiverktumei lig noro... Ir dar pasakyčiau, jog iš visų spėkų⁵ stengiuos gyventi taip, kaip man patarei. „Mylėk žmones, – tarei, – mylėk tikrai! Tikra meilė tai ne žodis – tai darbas! Tai užmiršimas ir išsižadėjimas savęs dėl kitų, tai rūpestis apie kitus, tai šelpimas varguos, raminimas nelaimėj, atleidimas visų sunkiausių kalčių!.. Būk gailėstingąja seserimi savo artimiesiems ir darbuokis, darbuokis be galo!..“ Dieną naktį turiu tuos tavo žodžius

* *Nėr didesnės kankynės,*

Negu džiaugsmų dienas minėt varguos (it. – Aleksio Churgino vert.)

¹ Kiminai – samanos.

² Boplė – toks augalas.

³ Builiai – toks augalas.

⁴ Mąstis – mintis.

⁵ Spėka – jėga.

atminty. Myliu, kaip galiu ir kiek galiu... nè vienos valandëlës nesëdžiu, rankas sudëjus... Sakei bûti gailëstingàja seserimi savo artimiesiems – stengiuos išpildyti ir tą tavo norà... Bet ne!.. sëdžiu kartais, susidëjus rankas. Yra tai valandos, kuriose atsiminimai apie tave kaip bangos plaukia ant manë; kuriose man išvis sunkiau ir liūdniau, jog tu ne su manim...

Pasakyčiau po to tau visas savo jaunas mintis, visus savo jausmus... išverkčiau visus skausmus ant tavo krūtinës, o tu mane nuliūdusią palinksmintumei, verkiančią prajuokintumei, nusilpusią pastiprintumei... Kiekvienas mano širdies jausmas atrastų atgarsį tavo širdyje... kaip visados kad kartu su manim verkei, juokavai kartu. Dël ko, ak, dël ko tavës čia nėra?!

* * *

Einu toliau krantu, aukštyn prieš upës tekëjimà... Prieš mano akis kaip panoramoj mainosi paveikslai, viens už kità gražesni... Sustojau... Štai mano numylëtas! Dieve, kaip gražu, kaip stebëtinai gražu aplinkui! Stoviu ant staigaus, aukšto upës kranto, tankiai apaugusio krūmais ir jauna žolele. Ten, žemai, plaukia upelë... bet visai ne taip, kaip ten toliau, kur ji, daugiau erčios sutikusi, bëga pamažu, atsargiai... Čia ūžia ji, plaukdama per akmenis, svyruoja, sukas... tarytum jauna mergaitë, nemačiusi dar nelaimës, neturëjusi skausmų, rūpesčių... Linksmajai, gera... žaidžia sau, dainuoja, linksminas per dienas, valandëlës nepastovi vietoje... Pamažu, pamažu! Nepraeisi amžiaus, nepažinusi skausmo!.. Štai kapai ant tavo kelio atsistojo... štai skurdi trobelë su savo gyventojais vargdieniais... štai baltas beržas, per audrà nulaužtas... Vis lengviau ir lengviau teka upelë, o ten, už tilto, vos tik judinas!.. Kur tavo ramus ūžimas?! Kur linksmybë ir greitumas tavo, upele?! Ant antro kranto, truputį žemesnio už tą, ant kurio stoviu, nepamatysi nei medžio, nei kerelio: apklotas jis tik maža jauna žolele, kaip žalių šilkų paklode... Toliau išsitiesę laukai – juodi ir žali; už laukų bûrys trobų ir trobikių, o jų vidury, lyg žalia sala, kupeta medžių, iš kurių šauna aukštyn bokštelis kaimo bažnytëlës. Iš antros pusës matyti kryžius ir koplytëlë prie kelio... Už jų plati ir tanki klevų alëja veda stačiai į senà dvarà... Tiesiai prieš mane baltu mûru aplenkti kapai. Kryžiai – mediniai ir akmeniniai – viens šalia kito ten stovi... Pašaliais eglës siaudžia tyliai, tarytum dainuodamos lopšio dainà tiems, kurie miega po jomis... Kiek ten ašarų išlietų! Kiek vilčių užkastų, skausmų iškentëtų!. Man nereikëjo dar nè ant vieno kapo rankas laužyti, nè vieno brangaus asmens laidoti... bet argi nejutau to paties, ką juto tie, kuriuos pasiekë ta nelaimë?!. Visokių yra laidotuvių, bet ne prie pačių liūdnesiausių priklausos tos, kuriose matyti karstas, duobë, kapai...

Štai akmuo, kur dažnai sëdëdavom su tavim... Aš su koku mažu darbeliu, tu su knyga... Atmeni, kaip dažnai darbelis mano krisdavo iš rankų, ir aš, akis čia į tave, čia į knygà įsmeigus, klausiaus ir klausiaus?!. Atmeni, kaip apsodindami gražesnëse ir įdomesnëse vietose, gërëjomës kartu, skaitëm dar sykį ir dar sykį... kaip dažnai pertraukdavai skaitymà, kad pasakytum savo nuomonę, savo mintis apie perskaitytà, kad išsprëstum iškeltà klausimà?... Ir aš šnekëjau daug, sakiau tau viskà, kas tik man į galvà atëjo, nes žinojau, jog jokia mano mintis, kokia ji bebûtų, neiššauks ironiško nusišypsojimo ant tavo lûpų, nepažiūrës į mane su pasigailëjimu. Gera, oi, gera buvo su tavim skaityti, kaip gera viskas, kas su tavim, kaip geras tu pats, kiekviena mintis, kiekvienas tavo žodis!.. Ir dabar turiu rankose knygà, skaitau... Bet dabar tu toli... aš viena vienintelë... Kas man padës mąstyti, kas išaiškins nesuprantamas vietas?!. Dël ko, ak, dël ko tavës čia nėra?!

* * *

Aukštai pakilo saulë... Virš galvos jau šviečia ir primena, jog man laikas prie darbo. Dëkui tau, saulute, einu!..

Apsidairiau gerai: ant galvos skrybëlę su juodu tinkleliu užsidëjau, ant rankų užsimoviau storas pirštines, galiu bûti rami: neįgils bitës, nors kažin kaip norëtų. Pasiëmęs reikalingus daiktus, einu į bitinyčią. Tai mano numylëtas užsiëmimas, mano paguoda varguose, mano pasididžiavimas!..

Atidarau vieną aulį⁶, kitą... Visur darbuojas, juda, kruta bitelės. Ir kaip darbuojas! Dešimtį kartų išpjauk joms šmotelį korių rėmelyje, dešimtį kartų taisys skylę iš naujo... Kokios jos greitos! Valandėlės nepastovi vietoje – bėga ir bėga... O šit motina! Žengia sau pamažu per rėmelį, rimta, tyli, tarsi didi karalienė, žinanti, kad be jos visas gyvenimas aulyje prapultų, darbas sustotų... Galėčiau kiaurą dieną praleisti prie aulių, ir tai, rodos, man nepakyrėtų...

O dėl ko ir prie to visų mieliausio užsiėmimo neišėina man iš galvos mintis, jog būtų jis dar daug, daug meilesnis, jei tu man padėtumei... kaip džiaugtumeis, pamatęs dabar mano biteles! Kada su tavim vaikščiojom prie jų, mažai dar aulių tebuvo... Atmeni, kaip man naują aulį dažei?! Kaip rinkdavom kartu dažus, norėdami padaryti jį taip gražų, jog visą bitinyčią papuošti galėtų... kaip po to su ilga, balta prijuoste ir teptukais rankose vargai per dienas, kad tik mane pradžiugintumei. Atmeni, kaip, nenorėdamas išlieti dažų, pasilikusių dubenėly, dažei su Alenute paukštelius ir kryžius ant sienos... o kada aš atėjau prie jūsų, parodei man tuos paveikslus, klausdamas, ar nenoriu, kad ir aulį taip gražiai išdabintumei?! Koks džiaugsmas buvo, kada, pabaigęs aulį, išnešei jį į bitinyčią! Kada po to įleidau į jį spiečių!.. Sakei dar tada, jog tą aulį man atminimui nudažei, ir prašei neužmiršti tavęs, kol jis čia stovės. Atmenu, atsakiau, kad šimtą kartų supus tas aulys, o aš dar tavęs neužmiršiu, jei tik ant svieto gyvensiu...

Nedrąsiai dar tada darbavaus: nežinojau dažnai, kaip ką daryti. Tu tada visada buvai mano pagelbėtoju, padėdavai man, patardavai; skaitei bitininkystę, idant galėtumei pamokyti kartais mane ir naudingą patarimą man duoti... Dabar jau ne 5–6 auliai pas mane: atsirado jų kaip grybų po lytaus – visi smagūs, pilni, net širdis džiaugias veizint! Vienok nepilnas tas džiaugsmas: tu juo nepasidalini... Kad pamatytumei mano darbą, pagirtumei, pasidžiaugtumei kartu su manim – tada pajusčiau, jog gerą už savo triušą gavau atlyginimą!.. Dėl ko, ak, dėl ko nėra čia tavęs?!

* * *

Jau ir vakaras... Vaitoja ir verkia fortepijono stygos po mano pirštais... Širdis sopa, akyse ašaros, bet kartu taip man gera, taip ramu, jog, rodos, norėčiau, kad man per visą amžių taip ašaros iš akių bėgtų... Skambinu mazurkas, po to valsus; po jų pradėdu noktiurnus ir vėl imu valsus... O Šopene⁷! Skausmo poete! Kurio genijus iš ašarų buvo suaustas! Patriote, apverkęs savo tėvynę! Numylėtasis, verkiantis nelaimingos meilės! Kokia perskaudėjusi ir kenčianti žmogaus dvasia gali tavęs klausytis be susijaudinimo, be ašarų?! Kokia žmogaus dvasia nesupras tavo širdies skausmų, kurios taip stebuklingai tonais išliejai?!

Štai jo valsas, kurį dažnai dažnai skambinu, kuris man už visus gražesnis, gal dėl to, jog atrandau jame savo jausmus, visą savo gyvenimą...

Pradžią liūdna, tyli, tarsi neišsipildžiusios mąstys, neišsapnuoti sapnai... negera širdžiai... Ji geidžia vis nauja ir nauja, ieško, neranda, ir mąsto, mąsto – be galo... Bet štai mąstis pertraukia... tikrovė pradeda daugiau dominti. Naujas gyvenimas prasidėjo... linksma, ramu... Ateina pati gražioji vieta: pavasaris, oras šiltas, visur žiedai, dieną vieversiai, naktį lakštingalas gieda – gražu, linksma!.. O širdyje mano dar linksmiau, dar gražiau šalia savo numylėto! Skinam žiedus, klausom lakštingalo dainų – vis kartu! Kokia laimė, kokio laimė!! Cit! suūžė stygos, suskambėjo klaidingas akordas... Tai ant mūsų laimės dangaus pasirodė debesys... Išnyko jis greit, kaip nyksta vasarą maži debesėliai... Ir vėl gieda paukšteliai, vėl šviesu virš mūsų, vėl mes kaip pirma laimingi!.. Oi! laimė – tai mažas rudens žiedelis: nenulauš jo vėjas, ateis šaltis ir suspaus jį amžinai! Vis liūdnesni tonai maišos į laimingus, kaskart jų daugiau ir daugiau... jau tik verksmas ir skausmas girdėti... Ak! Persprogo širdis, sulaužyta jauna gyvybė!.. Jau lig galo nė vieno tono linksmesnio, tik juoduoja viskas, ir taip skaudu, skaudu!..

Paskutiniai saulės spinduliai puolė man ant veido, apšvietė akis... Ak! Atmenu vakarus: taip pat saulė man į akis švietė ir skambinti neleido... Tu tada prieš langą atsistojai, pasirėmęs ant durų, užklojai man saulę ir klauseis... O aš skambinau ir skambinau... skambinau taip, kaip niekad šiol;

⁶ Aulis – avilyš.

⁷ Fryderikas Franciszekas Chopinas (1810–1849) – vienas žymiausių lenkų pianistų ir kompozitorių.

net stebėjaisi pati, kad taip gražiai viskas iš po mano pirštų išeina... Ir tu stebėjaisi, ir gyrei, ir klauseis, ir prašei daugiau ir daugiau. O aš skambinčiau tau be galo – per dienas, per amžius; taip man gera buvo skambinti žinant, jog kiekvieną toną, kiekvieną jausmą supranti tu taip pat, kaip ir aš. Atmeni, kaip vieną kartą ašaros tau bėgti iš akių pradėjo, klausant gedulingo maršo?! Ir dabar iš papratimo veiziu aplinkui, ar nestovi savo vietoje, ar neklausai manęs?! Tuščias kambarys!.. Aš viena... viena tik verkiu, skambindama maršą, viena gėriuos, viena atmenu mūsų laimės valandas... Saulės spinduliai gali laisvai slinkti man per veidą, per akis ir trukdyti į gaidas veizėti... nieks jiems kelio neužstos prie durų...

Dėl ko, ak dėl ko nėra čia tavęs?!

* * *

Taip įsipynei į mano gyvenimą, taip visos mano mintys ir darbai susivienijo su tavim, jog, ką tik nedirbu, kur tik neinu dieną ir naktį, vasarą ir žiemą – visur ir visados trūksta man tavęs!! Buvai gyvybė mano gyvenimo, dvasia mano dvasios; saulė mano!.. Dėl ko, dėl ko tavęs čia nėra?!